

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

EXPERIMENTAL VALIDATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' MEDIA COMPETENCE FORMING MODEL

Стаття присвячена експериментальній перевірці ефективності моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. На підставі визначених компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного) проаналізовано кількісні та якісні показники. За допомогою методів математичної статистики доведено достовірність кількісних даних та правильність висунутих гіпотез. Зроблено висновок про ефективність застосування розробленої моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи та доречність її впровадження у процес професійної підготовки майбутніх учителів.

Нині метою діяльності закладів вищої освіти визначається підготовка фахівця, зорієнтованого на навчання протягом усього життя, а також його постійний особистісний та професійний розвиток. Нагальною є практична потреба забезпечення підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь як вагомого фактора, що впливає на формування професійної компетентності студентів, забезпечує розвиток їхнього критичного й аналітичного мислення. Вищі педагогічні заклади освіти покликані забезпечити високий рівень професійних знань та умінь студентів, сформувати творчу особистість сучасного педагога, здатного до дослідницької та інноваційної діяльності, а також до самовдосконалення в цьому напрямі.

Основними факторами безпеки в нинішньому інформаційному просторі є медіаосвіта, інформаційна культура та їх результат – підвищення рівня сформованості у майбутніх учителів медіакомпетентності. Це дає змогу використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, ототожнювати власні інтереси з її контентом. Здатність орієнтуватися у світі медіа – найважливіша культурна потреба сучасної людини, інформаційна грамотність, медіакомпетентність і медіаграмотність – ключові характеристики її соціально-культурного розвитку. Нині потужною якістю кожного фахівця в освітній та професійній діяльності є сформована медіакомпетентність, наявність якої зробить освітньо-виховний процес більш продуктивним та цікавим, а ресурси мультимедіа стануть незамінними в самовдосконаленні і професійній самореалізації.

Ключові слова: майбутні учителі початкової школи, медіакомпетентність, експериментальна перевірка, модель, процес професійної підготовки.

The article is devoted to the experimental verification and validation of the effectiveness of the intending primary school teachers' media competence forming model. Quantitative and qualitative indicators have been analysed on the basis of identified components (motivational, cognitive, activity and reflexive). Using the mathematical statistics methods, the reliability of quantitative data and the hypotheses correctness were proved. The conclusion about the effectiveness of the developed model of forming intending primary school teachers' media competence and the relevance of its implementation in the process of intending teachers' professional training is made.

Currently, the purpose of higher education institutions is to train a lifelong learning specialist, as well as his or her ongoing personal and professional developing. There is an urgent practical need to ensure the intending primary school teachers are trained to develop pupils' media education skills as a significant factor that influences students' professional competence forming, ensuring their critical and analytical thinking. Higher education pedagogical institutions are designed to provide high level of students' professional knowledge and skills, to form a creative personality of a modern teacher capable of research and innovation activity, as well as self-improvement in such direction.

The main safety factors in the current information space are media education, information culture and their result – increasing the level of intending teachers' media competence formation. This makes it possible to use the necessary information, analyse it, identify the own interests with its content. The ability to navigate the media world is the most important cultural need of a modern person; information literacy, media competence and media literacy are key characteristics of his or her socio-cultural development. Today, a strong quality of every specialist in educational and professional activity is formed media competence, the presence of which will make the educational process more productive and interesting; and the resources of multimedia will become indispensable in self-improvement and professional self-realization.

Key words: intending primary school teachers, media competence, experimental testing, model, professional training process.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.3-17>

Плугіна А.П.,

аспірант кафедри педагогіки та психології початкової освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині завдання закладів вищої освіти полягає у формуванні добре підготовленої особистості, експерта, здатного критично мислити та вирішувати проблеми, готового самостійно набувати знання протягом життя й адаптуватися до поточних глобальних змін. Перед вищою шко-

лою постає проблема формування та розвитку конкурентоспроможного, із глибокою мотивацією до продуктивної педагогічної діяльності майбутнього вчителя, який завдяки творчому мисленню та бажанню навчатися ефективно застосовує інноваційні засоби з метою підвищення якості знань.

Нині вкрай актуальний пошук способів інтеграції двох сутностей – медіа й освіти. Дослідниця Л. Іванова [1] трактує таку інтеграцію як новий педагогічний феномен, що характеризує освіту ХХІ століття. Питання в тому, яким чином, за яких умов, завдяки чому можлива консолідація медіа та освітнього простору. Зрозуміло, що формування компетентної особистості не має здійснюватися лише за умов традиційного навчання. Тому необхідно використовувати найновітніші ефективні методи, що можуть забезпечити активний розвиток медіаосвіти в Україні з визначеною метою – розвивати навички критичного мислення, формувати медіаграмотність та медіакомпетентність особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти проблеми професійної підготовки та засади становлення майбутніх учителів відображено в науковому доробку вітчизняних учених-педагогів С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало.

У педагогічній літературі значна увага приділяється питанням теорії і практики медіаосвіти, зокрема досліджуються: концепції, моделі та методи медіаосвіти (О. Баришполець, І. Жилавська, Л. Зазнобіна, Л. Мастерман, Г. Онкович, С. Пензін й ін.); медіаосвіта в професійній підготовці майбутніх педагогів (Ю. Казаков, Н. Рижих, Н. Шубенко та ін.); формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи (О. Федоров, Р. Кьюбі, М. Маклюен, Г. Онкович, Л. Найдьонова, О. Волошенко, В. Іванов).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи дав змогу дійти висновку, що в сучасних умовах освіти в Україні виникає потреба в підготовці фахівців нового покоління, а саме компетентного педагога, готового до медіаосвітньої професійної діяльності. Однак багато теоретико-методичних аспектів застосування медіаосвітніх технологій ще не отримали належного розвитку. Зокрема, це стосується підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування в учнів медіаосвітніх умінь, розвитку медіакомпетентності. На жаль, в Україні медіаосвіта залишається фрагментарною й здійснюється переважно стихійно, з ініціативи ентузіастів, педагогів-новаторів за явного браку інтеграції цих зусиль в ефективну медіасистему.

Мета статті – висвітлення експериментальної перевірки ефективності моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. У процесі експерименту необхідно було апробувати модель формування медіакомпетентності майбутніх учи-

телів початкової школи шляхом упровадження методики її реалізації в освітній процес закладу вищої освіти.

Основною метою проведення експерименту є перевірка теоретично обґрунтованої та розробленої методики впровадження моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Відповідно до мети було сформульовано такі завдання:

- мотивувати майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь;
- формувати систему медіаосвітніх знань, умінь, навичок;
- стимулювати до мотивації підвищувати рівень медіакомпетентності, саморозвитку та самовдосконалення.

Розроблені педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь та модель формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи потребують дослідно-експериментальної перевірки їх ефективності. Протягом 2017–2019 н. р. було проведено експериментальну роботу в умовах освітнього процесу студентів спеціальності 013 Початкова освіта Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

У педагогічному експерименті взяли участь загалом 255 респондентів: 240 студентів та 15 досвідчених викладачів університетів. До складу експериментальних груп увійшов 121 студент, до складу контрольних груп – 119 студентів.

Експеримент проводився у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На першому етапі – *констатувальному* – проаналізовано філософську, психолого-педагогічну літературу та практику сучасного стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь; сформульовано завдання дослідження; визначено критерії, показники та рівні сформованості означеної проблеми; проведено констатувальний зріз із подальшим обробленням та аналізом отриманих даних. На другому етапі експерименту – *формуальному* – передбачено реалізацію педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь, перевірку їх ефективності; упровадження навчально-методичного комплексу відповідно до структурно-функціональної моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів

початкової школи. На третьому етапі – *контрольному* – здійснено аналіз та статистичний обрахунок результатів педагогічного експерименту, сформувано висновки та розроблено рекомендації.

Для виконання завдань експериментальної роботи розроблено діагностичний інструментарій відповідно до обґрунтованої структури досліджуваної компетентності, критеріїв та показників її сформованості.

Для якісного аналізу *мотиваційного* компонента сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи було використано такі методики: «Методика К. Замфір у модифікації А. Реана», «Методика діагностики навчальної мотивації майбутніх учителів початкової школи (А. Реан, В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої)». Сформованість *когнітивного* компонента визначали за результатами анкетування «Самооцінювання майбутніми учителями початкової школи знань із теорії формування медіакомпетентності» й тестування. Для діагностування *діяльницького* компонента медіакомпетентності важливо розуміти якість застосування теоретичних знань та практичних навичок у професійній підготовці. Тому вважаємо найбільш дієвим способом діагностування спостереження та контрольні роботи. Сформованість *рефлексивного* компонента визначали за показниками сформованості вмінь самоаналізу своєї навчальної медіадіяльності. Для діагностування зазначеного компонента нами було запропоновано методики: «Методика діагностування рефлексивності за А. Карповим», «Методика діагностики креативності за Д. Джонсоном, модифікація Є. Тунік».

Ефективність сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи визначалася порівнянням результатів констатувального й узагальнювального діагностування у двох групах: контрольній та експериментальній. Оцінювання динаміки відбувалося шляхом дослідження рівня сформованості медіакомпетентності до впровадження структурно-функціональної моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи і після.

За результатами узагальнення емпіричних даних, що були отримані під час проведення констатувального етапу педагогічного експерименту в майбутніх учителів і експериментальних, і контрольних груп спостерігається приблизно однаковий рівень сформованості медіакомпетентності.

Вважаємо за доцільне наголосити, що впровадження медіаосвітніх технологій в освітній процес підвищить зацікавленість та компетентність. У майбутніх учителів початкової школи змінилося ставлення до підвищення рівня медіакомпетентності. Також вони змінили ставлення до професії вчителя – зазначили, що професія вчителя їм подобається. Можемо також зазначити, що в

майбутніх учителів контрольної групи відбулося незначне зростання позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Майбутні учителі початкової школи контрольної групи працювали в умовах застосування традиційних методів та засобів організації освітнього процесу. А в експериментальній групі було апробовано модель, що є засобом реалізації обґрунтованих педагогічних умов. Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи здійснювалося поетапно, відповідно до розробленої методики.

Формувальний етап експерименту відбувався в природних умовах освітнього процесу закладів освіти і мав на меті теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку педагогічних умов, засобів та методів формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Протягом проведення формувального експерименту здійснювалися реалізація програми формувальної дії в експериментальних групах та проміжний контроль рівня прояву залежних змінних. Апробація запропонованої структурно-функціональної моделі формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи передбачала забезпечення студентів експериментальної групи відповідними засобами з урахуванням педагогічних умов.

Необхідність упровадження в практику навчання моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь спонукала нас до впровадження курсу за вибором для майбутніх учителів спеціальності 013 Початкова освіта «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь» [3], а також словника-довідника з медіаосвітньої діяльності [4] й інших методичних матеріалів, необхідних для проведення формувального етапу експерименту.

Запропонована методика орієнтована на сучасні форми навчання із запровадженням як традиційних, так й інноваційних підходів. Нею передбачено гармонійне поєднання в структурі занять різних видів діяльності, перевага надавалася проблемним, аналітичним та оглядовим лекціям, що спонукали до комунікації. На практичних заняттях переважали форми і методи медіаосвітньої діяльності, що характеризувалися діалогічністю.

Різницю між рівнями сформованості компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи на початку та наприкінці педагогічного експерименту наведено у таблиці 1.

З метою порівняння контрольних та експериментальних груп застосовувався критерій згоди Пірсона [2]. Доцільність його використання було підтверджено тим, що він не ставить жорстких вимог до типу виміральної шкали. Можемо стверджувати, що після проведення формуваль-

ного етапу педагогічного експерименту відбулися позитивні зрушення в показниках кожного з компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Отримані результати на цьому етапі педагогічного експерименту відображають незначну зміну (в контрольній групі) та суттєве покращення (в експериментальній групі) за всіма виділеними показниками до початку експерименту та після його завершення.

Варто звернути увагу на те, що контрольні групи мають незначний рівень коливань показників – у межах 5%. У процес професійної підготовки було впроваджено методику формування медіакомпетентності, що забезпечила підвищення рівня медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

Після проведення формувального етапу педагогічного експерименту нами було проведено спостереження за освітньою діяльністю майбутніх учителів початкової школи контрольної групи. Спостереження засвідчило, що майбутні учителі цієї групи стали частіше звертатися до медіаосвітніх технологій під час підготовки до занять та під час занять. Ми можемо стверджувати про незначні позитивні зрушення в контрольній групі, на нашу думку, цьому сприяє інформатизація сучасного суспільства та спілкування майбутніх учителів контрольної групи із майбутніми вчителями експериментальної групи. Але загалом рівні сформованості медіакомпетентності контрольної групи залишилися незначними порівняно з експериментальною групою.

Спостереження за освітньою діяльністю майбутніх учителів експериментальної групи засвідчило, що після вивчення курсу «Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіаосвітніх умінь» більшість майбутніх учителів почали активно застосовувати медіаосвітні технології: в підготовці до занять вони використовують презентації, беруть участь в онлайн-конференціях, використовують різноманітні інтернет-ресурси, телепередачі, аудіо- та відео-записи й інші медіазасоби потрібної тематики. Можемо говорити про значне підвищення рівнів медіакомпетентності експериментальної групи порівняно з рівнями констатувального етапу педагогічного експерименту.

Висновки. Таким чином, рівні сформованості медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи експериментальної групи засвідчують ефективність розробленої структурно-функціональної моделі медіакомпетентності та методики її впровадження, оскільки в експериментальній групі спостерігається значне підвищення творчого та зменшення початкового рівнів за всіма компонентами медіакомпетентності, тоді як у контрольній групі відбулися незначні зміни, що пояснюються природним впливом освітнього середовища.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в розробленні методичних рекомендацій щодо формування медіакомпетентності майбутніми учителями з метою формування медіаосвітніх умінь учнів початкової школи.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості компонентів медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи

Компоненти медіакомпетентності	Рівні сформованості	Контрольна група (КГ)		Експериментальна група (ЕГ)	
		Констатув. етап, %	Контр. етап, %	Констатув. етап, %	Контр. етап, %
Мотиваційний	Творчий	14,4	15,8	15,5	26,2
	Достатній	21,2	23,2	22,2	32,7
	Середній	53,3	50,1	52,6	33,5
	Початковий	11,1	10,9	9,7	7,6
Когнітивний	Творчий	0	2,5	0	9,1
	Достатній	24,4	26,4	22,3	34,8
	Середній	62,2	59,2	62,9	47,9
	Початковий	13,4	11,9	14,8	8,2
Діяльнісний	Творчий	0	2,2	0	9,8
	Достатній	16,4	27,3	15,9	36,7
	Середній	28,4	26,7	30,3	17,9
	Початковий	55,2	43,8	53,8	35,6
Рефлексивний	Творчий	0	40,8	0	11,4
	Достатній	36,3	44,7	34,7	53,8
	Середній	52,3	43,2	51,4	29,6
	Початковий	11,4	7,3	13,9	5,2

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Иванова Л.А. Медиаобразование: взгляд в будущее. «*Magister Dixit*»: научно-педагогический журнал Восточной Сибири. Иркутск. 2011. № 2. С. 1–15.
2. Киверялг А.А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин, 1980. 335 с. URL: https://eknigi.org/nauka_i_ucheba/139537-metody-issledovaniya-v-professionalnoj-pedagogike.html. (дата звернення: 17.01.2020).
3. Пługина А.П. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів медіа-освітніх умінь : навчальна програма курсу за вибором для студентів спеціальності 013 Початкова освіта. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2019. 67 с.
4. Пługина А.П., Бірюк Л.Я. Словник-довідник з медіа-освітньої діяльності : навчальний посібник. Суми : Вінніченко М.Д., 2018. 152 с.